

מסורת הש"ס

(א) מגילה דף כה., ט) (ס) וועמ"ש לעיל לג: גירסת הרי"ף ורש"י, (ג) י"א כה, (ד) (סוטה לא:), (ה) (פירוש יעקב בראשון, ו) גיטין ע. פ"ש, ו) ז"ל מיוצא דרב אבי אבי לימא תהוי מיוצא דרב הונא וכו' כך היה הגירסא לפני רש"י וע' בסוף ס' קרנן ומנאל, (ח) מילתא דר"י פרשת בשלח, (ט) גליפ שמולה להסגל במקום נמוך כדליתא לעיל י: הלכך קמני ירד י' רש"י ר"ה לב, ד"ה ירד:, (י) [תוספתא פ"א ה"א:], (כ) [ש"ך לנף לב:], ט) [ג"י ש"ך לטס:], (ם) [וש"ע חוס' מנחות מד, ד"ה כל כהן כו:], (ז) [פ"צ ה"ד, (ח) [וש"ע חוס' ע"ג ת. ד"ה אם כהן],

תורה אור השלם

1. אונאפבל לפני יי את ארבעים היום זאת ארבעים דחליקא אשר התקפחתי פי אפר יי להשמיד אתכם:

דברים ט כה ויזעק משה אל יי לאמר

אל נא רפא נא עלי:

במדבר יב יג

הנהגות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מלמדן וכו' ומשיקין ליהרל. י"ב כלומר ועד מישיקין ליהרל:

גליון הש"ס

גמ' א"י"ש בן פוי ארי"ל. במדרש רבה בראשית פרשה לט איתא ריב"ז בשם ריב"ל אמר ר"ב מחלת כל ברכה שומה והלך במחלת כל ברכה מזמין כל ברכה שומה. רבי סימון בשם ריב"ל אמר המלך משהיה כורע לא היה טקף: ורש"י ר"ה בחזקת הברכה וכו' ובפסוקי בו. יניח בקרבן ממלא שמה גירסא בקף. מיוצאת דרב אבי לימא תהוי מיוצא דר"ה אמר לך ר"ה:

מוסף תוספות

א. בחוס' ר"ש הוסיף, וגם ממה שש"ץ אומר להם על כל דבור ודבור דלא חסר להו הפסקה. ב. בחוס' ר"ש כתב. תפלה למגילה וק"ש.

מוסף רש"י

[חברותא כלפי שמיא. ומי ממנה מצירו טובג. בדיק"ה דלרב לפניו שלם במתקוב וחרר ומנאל לו כספולו שלם כיון כדאשונה (מגילה כה.). האומר ייברוך טובים הרי זה דרבי מיוצא. שאינו כולל רשעים בשמה של מקום, ומסתים למדו (כרימות י') מללננה שמיחה רע ומנאלה כמנהג בין סממני הקטרוש שמתקרב הכתוב כהלכאמן להייתן כלאהיה איתם (מגילה שם ותי' מוחות כז.). וחזור לתפלתו רשאי. לשלם את כפיו (סוטה כח.). שהקדחתו מילה. שרמף, כמו כי אש קדמה, כלומר נמנה בו מלה יותר מדי (שוברין ד). רובן קשה ומיעוטן יפה. כשם ללמד מעט מהם יפה לגופו לרפואה ועוד שהיה לו קלם שמהל יסא לו מלום, אבל רובן קשה, כשם לו ברכה (גיטין כח.). פירש. מתן (י"ב כה.).

רב ניסים גאון

תנו רבנן אלו ברכות שאדם שוחה בהן כו. פי' בתלמוד ארץ ישראל כפי' מאמינת קורין הכל שוחין בהודאה עם שליח צבור ר' יעדיא אמר ויכליב במדיום כו' חני וכלבד שלא ישוח ויחר מדאי ובגמ' דד' אבות ניוקין (בבא קמא דף סח.) איתא שדור של אדם לסיק (ע') [שבטן שנה עשה נחש וחני מרילי הוא דלא כרע במדיום ובגמ' יוסטנה כפי' אלו גאמרים בכל לשון (דף ס) אמרי בזמן ששליח צבור אומר מודים העם מה הם אומרים:

אין עומדין פרק חמישי ברכות

חברותא כלפי שמיא. מנהג שנוהג אדם בחצרו ינהג אלל המקום ולא חזר בתפלתו: **מחינן ליה**. כלומר מלמדין אותו שיכוין ומכין אותו אס ירגיל בכך: **מרופסא**. קורנס. ומשם את המקצת בידה מתרגמינן מרופסתא (שופטים ד): **ברתני' ולא יהא סרבן** **זאוסה שעה**. לפי

ששאר יורדין לפני התיבה כשאומרים

לו לך רד צריך לסקד פעם אחת כלומר איני כדאי לך כדאמר'י לקמן בשמעתיך אבל זה לא יקרב מפני שגנאי הוא שמהא התפלה מופסקת כל כך: **מתחלת הצרכה שטעה זה**.

אס דלג א' מן הצרכות ואמר אחרת ואינו יודע לשזב ולאחח סדרו יתחיל העובר מתחיו אותה צרכה שדלג זה ואומר משם ולהלן: **לא יענה אמן אחר הכהנים**. הש"ס צסוף כל צרכה וצרכה: **מפני הטרוף**. שלא מתרף דעמו ויטעה לפי שש"ץ הוא צריך להתחיל צרכה שניה ולומר לפני הכהנים כל מיצה ומיזה כדאמרין במס' סוטה (דף לט:) וזענותו אמן לא יוכל לכוין מהר ולהתחיל בצרכה שלאחריו: **אס אין שם כהן אלא הוא**.

החון: **לא ישא אס כפיו**. שמה לא יוכל לחזור לתפלתו לדעת לכיוין להתחיל צוים שלום שעדעמו מטורפת מאימת הצבור: **ואס הצטחפו**. כלומר אס צטוח הוא שאין דעמו מטורפת מאימת הצבור: **גמ' יסרב**.

כשאומרים לו לך יעשה עמנו כלא רואה כלומר איני כדאי: **שקדיחסו**. לשון שרפה כמו כי אש קדמה צנאפי (דברים לג): **מסבב**. כלומר מזמין עמנו כמו ננער לעמוד: **אין לנן סדר**. ואס דלג צרכה אחת ואח"כ מזכר זה אומרה אף שלא במקומה: **מתחלת הצרכה שטעה זה**. *וממילא משמע דגומר ממנה והלאה אלמא על סדרה צריך לחזור ולאומרה:

חא צרכתא נינהו. ודקמני ממני' מתחלת הצרכה שטעה זה היינו אחת חונן: **ונפטרי**. נוטל רשות: **א"צ להוכיז שמו**. של חולה: **סחלה וסוף**. צמודים ולך נאה להודות: כהן

שוב מעשה בתלמיד א' שירד לפני התיבה בפני ר"א והיה מקצר יותר מדאי א"ל תלמידיו כמה קצרן הוא זה א"ל כלום מקצר יותר ממושה רבינו דכתיב
א' נא רפא נא לה א"ר יעקב
אמר רב חסדא כל המבקש רחמים על חבריו אין צריך להוכיז שמו שנאמר אל נא רפא נא לה ולא קמדוכר שמה דמרים:
ת"ר
י' אלו ברכות
שואדם שוחה בהן באבות תחלה וסוף בהודאה תחלה וסוף ואם בא לשוח בסוף כל ברכה וברכה ובתחלת כל ברכה וברכה מלבדין אותו שלא ישחה *אר"ש בן פוי אריב"ל משום בר קפרא הדיוט כמו שאמרנו

דמה דפי' דהויא הפסקה היינו דוקא צימיהם מיד כשסיימו צרכת הודאה לא היו אומרים אר"א צרכנו בצרכה כדמשמע צסוטה (שס) דקאמר אין הקורא רשאי לקרות כהנים עד שיכלה אמן מפי הצבור פי' אמן שעונין צסוים צרכת הודאה אלמא משמע שלא היו אומרים אלא כהנים מיד אבל עכשיו שהורגלו לומר אלהינו בלשון צרכה ותפלה אין זו הפסק דלא גרע מעניינת אמן דהכא דלא חשיבא הפסק כדפרישית*^(ט): **אמצעי'ות אין להן סדר. פי' בקונטרס ואס דלג צרכה אחת ואחר כך נזכר זה שלא במקומה אומרה במקום שזוכר. ולא נהירא דהא תנן צמגילה (פ"צ ד' י.) הקורא את המגילה למפרע לא ילא ותניא (שס) וכן בהלל וכן בק"ש וכן תפלה לך נראה כפירוש רשצ"ס ורב אלפס דלון להן סדר דקאמר היינו שיתחיל במקום שדלג הצרכה ומשם ואילך יאמר הכל על הסדר אבל ודאי לא יתחיל באתה חונן כמו בג' ראשונות וג', אחרונות שחזר לראש ורואיה מדמניא בתוספתא דמכילתין^ט הקורא את שמע והשמיט זה פסוק אחד לא יקרא אותו פסוק בפני עצמו אלא מתחיל מאותו פסוק ואילך וגומר עד סופה ותניא נמי בפ"צ דמגילה (ד' יח:)**

שאס השמיט פסוק א' צמגילה שקורא על הסדר מאותו פסוק ואילך והתם משוי תפלה: למגילה לענין הך מילתא כדפרישית ובה"ג פסק כרצ אפי' דאמר אמנעויות אין להן סדר חלד דרב הונא כתלמיד לגבי רב אפי' כדאמרין בכמה מקומות אמר רב הונא אמר רב אפי' ועוד דלרב הונא צריך לדחוק ולשונוי ממני' דכולהו חלד צרכתא נינהו ואשנויי דחיקי לא ניקוס וגסמוך ועוד דרב אפי' ורב ששת קיימי צחד שיטתא ועוד דצשל סופרים הלך אחר המיקל וא"כ אדם שטעה ודלג צרכה אחת בצאמנעויות או שלא אמר המלך המשפט צין ר"ה ליוה"כ דקי"ל בפ"ק (דף יב:) דמחזירין אותו לא יחזור לאתה חונן אלא לאותה צרכה שדלג ומשם ואילך יאמר על הסדר כדפי' רשצ"ס והיכא שטעה בג' ראשונות כגון שטעה בצמתימתן או לא הזכיר צין ר"ה ליוה"כ צצרכת אצות זכרנו או צתחיתת המתים מי כמון או שלא אמר המלך הקדוש חחר לראשונה והיכא שטעה צשלש אחרונות כגון שטעה כמו קן צתחיתמתן או שלא הזכיר צין ראש השנה ליוה"כ צשים שלום כספר חיים טוצים או וכתבו לחיים טוצים צהודאה חחר לעבודה וטעמא דכיון שכולה שצח הוא צצרכה א'. ותענית צבור שש"ץ קובע צצרכה לעצמו שאומר ענוני צין גואל לרופא אס שצחה ומזכר זה קודם סיום תפלה אין מחזירין אותו כיון שהיה צריך לחזור ולומר על הסדר כפי' רשצ"ס א"כ הויא צצרכה לצטלה אס מחזירין אותו אבל לפי' הקונטרס היה אומרה במקום שזכר ואין כלן צצרכה לצטלה: **א"ל ישא' אדם צצרכיו לא בג' ראשונות ולא בג' אחרונות**. פי' ר"ח ורבינו האי דוקא ליחד אבל צרכי צצבור שאלוין ולכך אנו אומרים

זכרנו וקרוצן ויעלה ויצא צהם ומדע דדוקא יחד קאמר שהרי עיקר צצרכות אחרונות צרכי צצבור הס': **מ"ל ב"רין אותו** **ישחה**. וא"ת

וישחה ומה צכך וי"ל שלא יצא לעקור דצרי חכמים שלא יאמרו כל אחד מחמיר כמו שהוא רואה ואין כהן תקנת חכמי' וחישיקין (א) ליוהרא:

אין עומדין פרק חמישי ברכות

אמר מורים מורים משתקין אותו. ירושלמי הדא דתימא צצצבור אכל ציחיד תחנונים הס': **אמר פסוקא פסוקא ובפ"יה**.

פי' בקונטרס משתקין אותו דמחוי כעושה צ' רשויות ובה"ג וצפר"ח מפרש איפכא פסוקא פסוקא אין משתקין אותו מיהו מגונה הוי אף לשון הגמרא לא משמע כפי'

ואותן צניי אדם שאומרים צ' או ג' פעמים שמע ישראל ציוה"כ משתקין אותם לפירש"י ולפר"ח מגונה מיהא הוי או שמה אין לחוש רק כשקורא ק"ש צעונתה ומקבל עליו עול מלכות שמים ומ"מ טוב שאל לומר אף מה שאומרים ה' הוא האלהים ו' פעמים ציוה"כ ויוס ערצה כנגד ו' רקיעים משצמים לצורה שהוא דר למעלה מז' מנהג כשר הוא וגס מצינו צצקרא שמי פעמים ה' הוא האלהים גבי אליהו (מלכים א יח): **מחזיבן הוא מתחיל וחוזר לתפלתו רשאי: גמ' ת"ר**
העובר לפני התיבה צריך לסרב ואם אינו מסרב דומה לתבשיל שאין בו מלח ואם מסרב יותר מדאי דומה לתבשיל שהקדיחתו מלח כיצד הוא עושה פעם ראשונה יסרב שניה ^טמהבהב שלישיית פושט את רגליו ויורד ^טת"ר
שלשה רובן קשה ומיעומץ יפה ואלו הן שאור ומלח וסרבנות אמר רב הונא יטעה בשלש ראשונות חוזר לראש באמצעיות חוזר לאתה חונן באחרונות חוזר לעבודה ורב אסי אמר אמצעיות אין להן סדר מתיב רב ששת מהיכן הוא חוזר מתחלת הברכה שטעה זה ^טתיובתא דרב הונא אמר לך רב הונא אמצעיות כלהו חדא ברכתא נינהו אמר רב יהודה ה"לעולם אל ישאל אדם צצרכיו לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות אלא באמצעיות דא"ר חנינא ראשונות דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו אמצעיות דומה לעבד שמבקש פרס מרבו אחרונות דומה לעבד שקבל פרס מרבו ^יונפטר והולך לו ^טת"ר מעשה בתלמיד אחד ^טשירד לפני התיבה בפני רבי אליעזר והיה מאריך יותר מדאי א"ל תלמידיו רבינו כמה ארכן הוא זה אמר להם כלום מאריך יותר ממושה רבינו דכתיב ביה יאת ארבעים היום ואת ארבעים הלילה וגו' שוב מעשה בתלמיד א' שירד לפני התיבה בפני ר"א והיה מקצר יותר מדאי א"ל תלמידיו כמה קצרן הוא זה א"ל כלום מקצר יותר ממושה רבינו דכתיב **א' נא רפא נא לה א"ר יעקב**
אמר רב חסדא כל המבקש רחמים על חבריו אין צריך להוכיז שמו שנאמר אל נא רפא נא לה ולא קמדוכר שמה דמרים:
ת"ר
י' אלו ברכות
שואדם שוחה בהן באבות תחלה וסוף בהודאה תחלה וסוף ואם בא לשוח בסוף כל ברכה וברכה ובתחלת כל ברכה וברכה מלבדין אותו שלא ישחה *אר"ש בן פוי אריב"ל משום בר קפרא הדיוט כמו שאמרנו

דמה דפי' דהויא הפסקה היינו דוקא צימיהם מיד כשסיימו צרכת הודאה לא היו אומרים אר"א צרכנו בצרכה כדמשמע צסוטה (שס) דקאמר אין הקורא רשאי לקרות כהנים עד שיכלה אמן מפי הצבור פי' אמן שעונין צסוים צרכת הודאה אלמא משמע שלא היו אומרים אלא כהנים מיד אבל עכשיו שהורגלו לומר אלהינו בלשון צרכה ותפלה אין זו הפסק דלא גרע מעניינת אמן דהכא דלא חשיבא הפסק כדפרישית*^(ט): **אמצעי'ות אין להן סדר. פי' בקונטרס ואס דלג צרכה אחת ואחר כך נזכר זה שלא במקומה אומרה במקום שזוכר. ולא נהירא דהא תנן צמגילה (פ"צ ד' י.) הקורא את המגילה למפרע לא ילא ותניא (שס) וכן בהלל וכן בק"ש וכן תפלה לך נראה כפירוש רשצ"ס ורב אלפס דלון להן סדר דקאמר היינו שיתחיל במקום שדלג הצרכה ומשם ואילך יאמר הכל על הסדר אבל ודאי לא יתחיל באתה חונן כמו בג' ראשונות וג', אחרונות שחזר לראש ורואיה מדמניא בתוספתא דמכילתין^ט הקורא את שמע והשמיט זה פסוק אחד לא יקרא אותו פסוק בפני עצמו אלא מתחיל מאותו פסוק ואילך וגומר עד סופה ותניא נמי בפ"צ דמגילה (ד' יח:)**

שאס השמיט פסוק א' צמגילה שקורא על הסדר מאותו פסוק ואילך והתם משוי תפלה: למגילה לענין הך מילתא כדפרישית ובה"ג פסק כרצ אפי' דאמר אמנעויות אין להן סדר חלד דרב הונא כתלמיד לגבי רב אפי' כדאמרין בכמה מקומות אמר רב הונא אמר רב אפי' ועוד דלרב הונא צריך לדחוק ולשונוי ממני' דכולהו חלד צרכתא נינהו ואשנויי דחיקי לא ניקוס וגסמוך ועוד דרב אפי' ורב ששת קיימי צחד שיטתא ועוד דצשל סופרים הלך אחר המיקל וא"כ אדם שטעה ודלג צרכה אחת בצאמנעויות או שלא אמר המלך המשפט צין ר"ה ליוה"כ דקי"ל בפ"ק (דף יב:) דמחזירין אותו לא יחזור לאתה חונן אלא לאותה צרכה שדלג ומשם ואילך יאמר על הסדר כדפי' רשצ"ס והיכא שטעה בג' ראשונות כגון שטעה בצמתימתן או לא הזכיר צין ר"ה ליוה"כ צצרכת אצות זכרנו או צתחיתת המתים מי כמון או שלא אמר המלך הקדוש חחר לראשונה והיכא שטעה כמו קן צתחיתמתן או שלא הזכיר צין ראש השנה ליוה"כ צשים שלום כספר חיים טוצים או וכתבו לחיים טוצים צהודאה חחר לעבודה וטעמא דכיון שכולה שצח הוא צצרכה א'. ותענית צבור שש"ץ קובע צצרכה לעצמו שאומר ענוני צין גואל לרופא אס שצחה ומזכר זה קודם סיום תפלה אין מחזירין אותו כיון שהיה צריך לחזור ולומר על הסדר כפי' רשצ"ס א"כ הויא צצרכה לצטלה אס מחזירין אותו אבל לפי' הקונטרס היה אומרה במקום שזכר ואין כלן צצרכה לצטלה: **א"ל ישא' אדם צצרכיו לא בג' ראשונות ולא בג' אחרונות**. פי' ר"ח ורבינו האי דוקא ליחד אבל צרכי צצבור שאלוין ולכך אנו אומרים

זכרנו וקרוצן ויעלה ויצא צהם ומדע דדוקא יחד קאמר שהרי עיקר צצרכות אחרונות צרכי צצבור הס': **מ"ל ב"רין אותו** **ישחה**. וא"ת

וישחה ומה צכך וי"ל שלא יצא לעקור דצרי חכמים שלא יאמרו כל אחד מחמיר כמו שהוא רואה ואין כהן תקנת חכמי' וחישיקין (א) ליוהרא:

לד.

ג א מיי' פיי' מהלכות תפלה הלכה ג סגמ ענין יע' טוש"ע אר"ח סי' קכו סעיף צ: **נא ב מיי' שס טוש"ע שס ופי' נג סיי"ז:**

גב ג מיי' שס הלכה ד סגמ שס טוש"ע אר"ח סימן קיט סעיף ג ובס"י קכו סעיף צ: **גב ד מיי' פיי"ד מהל' נשיאת כפים הל' ה סגמ ענין כ טוש"ע אר"ח סימן קכח סעיף יע':**

גד ה מיי' פיי"ו שס הלכה י טוש"ע שס סעיף כ: **גה ו טוש"ע אר"ח סי' נג סעיף נח:**

גז ז מיי' פיי"ז מהל' תפלה הלכה ד א סגמ ענין יע' טוש"ע אר"ח סי' קכו סעיף צ: **גז ח מיי' פיי"א שס הלכה ד ופי' הל' ג סגמ שס טוש"ע אר"ח סי' קכ סעיף א:**

גח ט מיי' פיי"ח שס הל' א סגמ ענין יע' טוש"ע אר"ח סי' קכ סעיף א:

גכ י מיי' פיי"ה שס הל' י סגמ שס טוש"ע אר"ח סי' קכ סעיף א:

[מחינן ליה במרופתא דנפפחא. פי' קורנס של נפחין]. האומר ייברוך טובים הרי זה דרך המנונות. פירוש. משום דמיוחי כשתי רשויות. העובר לפני התיבה וטעה וכו'. אוקינאם שליח צבור היורד בחזקה לפני התיבה, פעם ואחרונה מסרב, ב' מהבהב, ג' מושט את רגליו ויורד. אבל היורד תחתיו של זה שטעה בתפלתו, אינו רשאי לסרב כלל. ורב אסי אמר אמצעיות אין להן סדר. פי', בגי' ראשונות ובג' אחרונות הכל שוין שיש להם סדר, ואם טעה בהודאה או בשים חזרו וקרא לעבודה. ולרב אסי אם טעה ואמר סלח לנו קודם השיבנו אינו צריך לחזור ולומר אתה חונן לאחריו השיבנו ואחריו סלח לנו, ואחריו שאמר השיבנו יאמר ראה נא בענינו וכן בכל ברכות האמצעיות. וקיי"ל כרב אסי, דרב הונא לגבי רב אסי תלמיד הוא נחשב. ותו דמגיתותיך מסייע ליה וקראי לרב הונא. ואצי"ג דשני, אשנויי וכו' סמכיון. ותו דתלמוד ארץ ישראל מסייע ליה דגריסין בירושלמי ר' אליעזר הוי יתיב בתר בי צתשנתא, על חזנא ואטרח על חד דייעול, ולא על, להפח על לגביה דר"א, א"ל לא יכעוס מרי עלי בלא דלא הורנא מתער לא עליה, א"ל עליך לא כעסתי אלא על הדין דאטרוח עליך. בטעם שחזיקי באפנים,

אחון שייילין לוי' אבון, אמר לזו בשם י' יהושע בן לוי זה שנובר תחתיו יתחיל ממקום שספק, א"ל והתנין מחלת ברכה שטעה זה, אמר לון מכיון דעניתון קדושותא כמה שריא תחלת ברכה. הלכך בין יחיד בין שליח ציבור טעה בשלש ראשונות חוזר למנן אברהם, טעה בשלש אחרונות חוזר לעבודה. טעה באמצעיות אינו חוזר כלל אלא אומר במקום שזוברה ודיו. והוא דלא סיים צלוותיה ולא עקר כרעיה, אבל אי עקר כרעיה אפי' באמצעיות חוזר. אל יחיד בין שליח ציבור טעה בשלש ראשונות חוזר למנן אברהם, טעה בשלש אחרונות חוזר לעבודה. ואלו חזוניו שמוניחים מטבע ברכות ואומרים קדושות לא שפיר עבדי, אבל המאריך באמצעיות בתפלתו לית לו בה, דהא שנה רבני פעם אחרי' בתפלתו ארביסי' יום ופעם קיור ואמר אל נא רפא נא לה.

עין משפט
גד מצוה

ס א מיי פ"ה מהלכות תפלה הלכה י:
סא ב מיי שם הל' יג סגמ עשין ט:
סב ג מיי שם הל' יד ופי'ע הלכה ה טושי'ע אר"ח ס"י קלף ספיף 6:
סד ד טויר אר"ח ס"י קט וטויע ס"י קיג ס"ג:
סה ה מיי פ"י מהלכות תפלה סגמ שם טויר טויע אר"ח סימן קף ספיף 6:
סז ו מיי פ"ו מהלכות עדות הלכה ב:
סח ז מיי פ"ח מהל' תשובה הל' ז:
סו ח מיי פ"ט מהלכות תשובה הל' ב ופי"ג מהל' מלכים הל' ב:
סז ט מיי פ"ו מהל' תשובה הלכה ד:
סח י מיי פ"ה מהל' תפלה הלכה ב סגמ עשין יט טושי'ע אר"ח ס"י ז ספיף ד:
סכ כ טושי'ע שם ספי' ה:
ע ל מיי פ"ב מהל' תשובה הל' ה טושי'ע אר"ח ס"י תרז ספיף ב:

מוסף רש"י
קידה על אפים. קידה האמורה בגל מקום אינה אלא על אפים (ומגידה בב.). ארצה. משמע כולו שטוח ארצה (שם שבוטות סז.). דמצינו אצלו. על צדיקה ולא נטפלין על פניהם ממח, לפי שאין אדם חשוב ושאף ליפול על פניו (ומגידה שם). לא נתנבאו. טובה למרכל (ומוהר"ן סז.). ולעושה פרקמטיא לת"ח. מתמסק במזמן מ"ח כדי לגביע דל"ס שבר והס פניין לעסקו כמורה ע"י אלו (בתובות ורע"ה). עין לא ראתה. עין שום נפול לא ראתה את אשר יעשה הקב"ה למחנה לו יולמי עיניך אמה אלהים (ושעיה סד ג) דלון קן לנדר (סנהדרין שם). שנאמר כי לא יחדל אביון מקרב הארץ. משמע לעולם. אלהים יס עניות ועשירות, שפע מינה מחנות נתנבאו הנביאים ולא יהיה כעני עור (זכריה ד) לא לימות המשיח נתנבאו, שכן מן הטובס הזה, דל"כ חל קל אביון (שבת סו.). צדיקים גמורים אינם עומדין. גדולו מן אלו בעלי תשובה שאין בריה יוכלה לעמוד (לפניהם) (במילתאם] (סנהדרין שם). לרחוק ברישא. שמתקן מן הקב"ה ודל"כ שג אלו מתשובה, והרז שלם לקיום. מעיקרה צדיק גמור, דגדול מן של בעלי תשובה (שם). שהיה רחוק מדבר עבירה. כל ימיו דעיני נזק גמור (שם). חציף עלי מאן דמפרש חטאיה. לניס, נראה שאינו נזק ונללס נזכר (סוטה ט).

הדרן עלך אין עומדין

רבינו חננאל

קידה על אפים שנאמר ותקודת בור שבע אפים ארץ. פ"י, דקבלה היתה בידם דקידה על אפים ומסמקין ליה אקראי. לאביי ורבא דמצלי אצלו. פ"י, לא היו שחים פניהם בקרקע להדיא, אלא מטום על הצד. דאמר קרא בורא ניב שפתים. פ"י, המתפלל וראיה ששפתותיו עשו הנזבה, בידוע שנשמעת תפלתו, שאמר בורא ניב שפתים וגו'. אמר רב כהנא חציף עלי מאן דמצלי בפקתא. פירוש, כמו שדה או רחוב. סליק פ"ה לפ"ש

לד:

קידה על אפים. ומיימי קרא אע"ג דאסכתן^[א] נמי צענין אחר יס לומר דקים ליה מקבלה דקידה על אפים ומיימי קרא דמסייעו: **חזינא לאביי ורבא דמצלו אצלו**. פירוש שהיו מטעין על זדיהן: **יבויין לבו באחת מהן**. והא דלמרי' צסוף פרק ת"ה (דף ז): לעולם ימוד אדם דעתו אס יוכל לכיין יתפלל ואס לאו אל יתפלל יס לפרש התם נמי צלחת מתוך: **חציף עלי מאן דמצלי בבקתא**. ודל"ת הכתיב וילא ילחק (לשוח צשדה (בראשית דד) י"ל דהתם מייירי צהר המוריה כדלמרי' צפסחיס פרק האשה (ד' פת.). לא כילחק שקראו שדה וכו' א"י צקתא דהכא מייירי צצקעה צמקוס שרגילין שם בני אדם לעצור והולכי דרכיס: **כסוי חטאה**. וטעמא לפי שאל מתצביס על חטאו אכל אס מפרש חטאיו דומה שאינו מתצביס עליו ואמרינן לעיל פרק קמא (ד' יב): כל העושה דבר ומתצביס מוחלס לו מיד:

הדרן עלך אין עומדין

לבסוף רבא כרע בהודאה תחלה וסוף אמרי ליה רבנן אמאי קא עביד מר הכי אמר להו חזינא לרב נחמן דכרע וחזינא ליה לרב ששת דקא עבד הכי והתניא י הכורע בהודאה הרי זה מגונה ההיא בהודאה שבהלל והתניא הכורע בהודאה ובהודאה של הלל הרי זה מגונה כי תניא ההיא בהודאה דברכת המזון: **מתני'** המתפלל וטעה סימן רע לו ואם שליח צבור הוא סימן רע לשולחיו מפני ^(א) ששולחו של אדם כמותו אמרו עליו על ר' חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים ואומר זה חי וזה מת אמרו לו מניין אתה יודע אמר להם אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף: **גמ'** אהייא א"ר חייא אמר רב ספרא משום חד דבי רבי באבות איכא דמתני לה אברייתא המתפלל יצריך שיכוין את לבו בכולן ואם אינו יכול לכיין בכולן יכוין את לבו באחת א"ר חייא אמר רב ספרא משום חד דבי רבי באבות: אמרו עליו על רבי חנינא וכו'; מנא הני מילי א"ר יהושע בן לוי דאמר קרא יבורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו א"ר חייא בר אבא ^(א) א"ר יוחנן וכל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא למשיח פרקמטיא לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו אבל תלמידי חכמים עצמן ^(א) עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן וכל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלהים זולתך ופליגא דשמואל ^(א) דאמר שמואל יאין בין העוה"ו לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד שנאמר ^(ב) כי לא יחדל אביון מקרב הארץ וא"ר חייא בר אבא אמר רבי חנינא כולן לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלהים זולתך ופליגא דר' אבהו דא"ר אבהו מקום ^(א) שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין שנאמר ^(א) שלום שלום לרחוק ולקרוב לרחוק ברישא והדר לקרוב ורבי יוחנן אמר לך מאי רחוק שהיה רחוק מדבר עבירה מעיקרא ומאי קרוב שהיה קרוב לדבר עבירה ^(ב) ונתרחק ממנו השתא ^(א) מאי עין לא ראתה אמר רבי יהושע בן לוי זה יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית רבי ^(א) שמואל בר נחמני אמר זה ערן שלא שלטה בו עין כל בריה שמא תאמר אדם הראשון היכן היה בגן ושמא תאמר הוא גן הוא ערן תלמוד לומר יונהר יוצא מערן להשקות את הגן גן לחוד וערן לחוד: ת"ר מעשה שחלה בנו של ר"ג שגר שני ת"ח אצל רבי חנינא בן דוסא לבקש עליו רחמים כיון שראה אותם עלה לעלייה ובקש עליו רחמים בירידתו אמר להם לכו שחלצתו חמה אמרו לו וכי נביא אתה אמר להן לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך מקובלני אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף ישבו וכתבו וכוונו אותה שעה וכשבאו אצל ר"ג אמר להן העבודה לא חסרתם ולא הותרתם אלא כך היה מעשה באותה שעה חלצתו חמה ושאל לנו מים לשתות ושוב מעשה ברכי חנינא בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל ר' יוחנן בן זכאי וחלה בנו של ריב"ז אמר לו חנינא בני בקש עליו רחמים וייחיה הניח ראשו בין ברכיו ובקש עליו רחמים וחיה אמר רבי יוחנן בן זכאי אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום כולו לא היו משגיחים עליו אמרה לו אשתו וכי חנינא גדול ממך אמר לה לא אלא הוא דומה כעבד לפני המלך ואני דומה כשר לפני המלך: ^(א) ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן יאל יתפלל אדם בבית שיש שם חלוונת שנאמר ^(א) וכיון פתיחו ליה בעלייתה (לקבל) [נגד] ירושלם אמר רב כהנא ^(ב) חציף עלי מאן דמצלי בבקתא ואמר רב כהנא ^(ג) לחציף עלי מאן דמפרש חטאיה שנאמר ^(א) אשרי נשוי פשע כסוי חטאה:

אין עומדין פרק חמישי ברכות

כהן גדול צסוף כל צרכה. כל מה שהוא גדול ציותר צריך להכניע ולהשפיל עצמו: **אינו זוקף**. עד שיגמור: **קס מלפני מוצה ה' מכרוע**. רישיה דקרא ויהי ככלות שלמה להתפלל והדר קס מכרוע: **ארלס**. לשון משמעת משמע: **דמלנו אלנו**.י. כשטופלין על פניהם אין פושטין ידיהם ורגליהם אלא מטעין

על זדיהן: **צתחלס**. כורע: **חוינא לצד נחמן דכרע**. תחלה וסוף: **צטודאס דהלל**. הודו לה' כי טוב: **ברתני' אס שגורס**. אס סדורה תפלתי צפי צמרוה ואיני נכשל ותחמתי נוצעת מלצי אל פי כל מה שאני חפץ להאריך צתמוניס: **שהא מטורף**. החולה. ^(א) [לשון אחר] לשון טורפין לו תפלתי צפניו ^(א) כלומר התפלה שהתפללו עליו מטורפת וטרודה ממנו ואינה מקוצלת: **גב' אסייא**. צהיכא וצליזו מן הצרכות הוי טעות סימן רע: **צאצוס**. שהוא תחלת התפלה רמז הוא שאין חפץ צה: **צורא ניב שפתים**. כשהניב צריא צלסס אז מוצטק על השלוס: **לא נתנבאו**. הטעות והנחמות: **עין לא ראתה**. לא נראית ולא נגלית לשוס צניא: **רחוק**. שהיה רחוק כל ימיו מן העצירה דהיינו זדיק מעיקרו: **חללס חמה**. שלפמו ניטלה מגופו חמהה הוא החולי הקודמו. חללסו לשון ^(א) חלץ מהס: **לא חפרסס**. שעה: **צענד**. צן צית נכנס ויואל שלא צרשות: **כשר לפני המלך**. שאינו רגיל לצא לפניו: **לנוונס**. שגורמין לו שיכוין לבו שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע: **דמלני צצקסא**. צצקעה. כשהסוה צמקוס צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נצצר:

הדרן עלך אין עומדין

הם למשיח אלא למשיח בתו לתלמיד חכם ^(א) עין לא ראתה אלהים זולתך ונתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלהים זולתך ופליגא דשמואל ^(א) דאמר שמואל יאין בין העוה"ו לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד שנאמר ^(ב) כי לא יחדל אביון מקרב הארץ וא"ר חייא בר אבא אמר רבי חנינא כולן לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלהים זולתך ופליגא דר' אבהו דא"ר אבהו מקום ^(א) שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין שנאמר ^(א) שלום שלום לרחוק ולקרוב לרחוק ברישא והדר לקרוב ורבי יוחנן אמר לך מאי רחוק שהיה רחוק מדבר עבירה מעיקרא ומאי קרוב שהיה קרוב לדבר עבירה ^(ב) ונתרחק ממנו השתא ^(א) מאי עין לא ראתה אמר רבי יהושע בן לוי יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית רבי ^(א) שמואל בר נחמני אמר זה ערן שלא שלטה בו עין כל בריה שמא תאמר אדם הראשון היכן היה בגן ושמא תאמר הוא גן הוא ערן תלמוד לומר יונהר יוצא מערן להשקות את הגן גן לחוד וערן לחוד: ת"ר מעשה שחלה בנו של ר"ג שגר שני ת"ח אצל רבי חנינא בן דוסא לבקש עליו רחמים כיון שראה אותם עלה לעלייה ובקש עליו רחמים בירידתו אמר להם לכו שחלצתו חמה אמרו לו וכי נביא אתה אמר להן לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך מקובלני אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף ישבו וכתבו וכוונו אותה שעה וכשבאו אצל ר"ג אמר להן העבודה לא חסרתם ולא הותרתם אלא כך היה מעשה באותה שעה חלצתו חמה ושאל לנו מים לשתות ושוב מעשה ברכי חנינא בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל ר' יוחנן בן זכאי וחלה בנו של ריב"ז אמר לו חנינא בני בקש עליו רחמים וייחיה הניח ראשו בין ברכיו ובקש עליו רחמים וחיה אמר רבי יוחנן בן זכאי אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום כולו לא היו משגיחים עליו אמרה לו אשתו וכי חנינא גדול ממך אמר לה לא אלא הוא דומה כעבד לפני המלך ואני דומה כשר לפני המלך: ^(א) ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן יאל יתפלל אדם בבית שיש שם חלוונת שנאמר ^(א) וכיון פתיחו ליה בעלייתה (לקבל) [נגד] ירושלם אמר רב כהנא ^(ב) חציף עלי מאן דמצלי בבקתא ואמר רב כהנא ^(ג) לחציף עלי מאן דמפרש חטאיה שנאמר ^(א) אשרי נשוי פשע כסוי חטאה:

הדרן עלך אין עומדין

מסורת הש"ס

(א) מגילה כב: שנועות טו.;
(ב) ומגילה כב: ע"ש.;
(ג) [ומגילה י: קדושין מא: מה:
(ד) סנהדרין טז.;
(ה) שבת סז. קנא: פסחים סח. סנהדרין שם ודף לא.;
(ו) סנהדרין שם, (ז) נסח אית' ר"ל., (ח) לעיל לא. ע"ש.;
(ט) סוטה ז: ע"ש, (י) כ"ל מו"ט., (כ) (לעיל ה.);
(ל) [סוטה ה., (מ) [סוטה סמו' מהא דלמרי' לעיל ט: ואין שיהא אלא תפלה];

תורה אור השלם

- ¹ וְיָהִי בְּכֹלֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל אֵל יְיָ אֵת כָּל הַתְּפִלָּה וְהַתְחַנּוּן הַזֶּה !אֵת כָּל מַלְפָּנֵי מִזְבֵּחַ יְיָ מִבְּרֹעַ עַל בְּרַבְּיוֹ וְכָפֹו שְׁרֹשֹׁת הַשָּׁמַיִם: מְלָכִים א א ח דו
- ² וַתִּשָּׁד בָּהּ שִׁבְעַת אָפִים אֶרֶץ וַתִּשְׁתַּחֲוֶה לַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר יְיָ אֱדֹנִי הִמְלִךְ דָּוִד לְעַלְמָא מְלָכִים א א א לא
- ³ וַחֲסָפָר אֵל אֲבִיו וְאֵל אֲחָיו וַיִּצְרָר בּוֹ אֲבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מִה הַחֲלוּס הָיָה אֲשֶׁר חָלַמְתָּ הַבּוֹא נִבְּאוּ אֲנִי וְאֲנֹכִי וַאֲנֹכִי לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אֶרֶצְהָ: בְּרֹאשִׁית לו י
- ⁴ בּוֹרֵא נִיב שְׁפָתֵינוּ שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרֹחוֹךְ וּלְקִרְבּוֹ אָמֵר יְיָ אֱדֹנִיתִי: ישיעיהו יט יט
- ⁵ וְשִׁבְעָה לֹא שְׁמַעְתָּ לֹא אֶלְהִים וְלֹאֲנֹכִי יְשַׁעְהוּ אֱלֹהִים וְלֹאֲנֹכִי יְשַׁעְהוּ סו ג
- ⁶ כִּי לֹא יִחְדַּל אֲבִיוֹן מִקְרֹב הָאֶרֶץ עַל כֵּן אֲנֹכִי מֵעַתָּה לֹאֲנֹכִי פָתַח תַּפְתַּח אֵת דָּרְךְ לֹאֲנֹכִי לְעִנְיָךְ וּלְאֲבִיךָ בְּאֶרֶצְהָ: דברים טו יא
- ⁷ וַיִּהְיֶה יִצְחָק מַעֲרֹן לְהִשְׁקֹת אֶת הַגֵּן וּמִשָּׁם יִפְרֹד וַיִּהְיֶה לְאֶרֶצְהָ בְּרֹאשִׁית: ב י
- ⁸ וַיִּנְדָּאֵל כְּדִי יִדַּע יְדִי רִשִׁים כְּתָבָא עַל לְבִיתָהּ וְכִיִּין פְּתִיחָן לַהּ בְּעִלְיָתָהּ נִגְדִי יִדְרִשְׁלִם וְיִחְזִינן חִלְתָּהּ בְּיוֹקָא דְהָא בְּרָךְ עַל בְּרַבְּרֵיהּ וּמִצְלָא וּמְדוּאָא שְׁמֵס אֱלֹהֵת בִּלְ קַבֵּל יְדִי הָיָא עָבֵד מִן קִרְמַת דְּהָא: ינאלי יא
- ⁹ לְדוֹד מִשְׁכִּיל אֲשֶׁרִי נָשׂוּי פִשְׁעֵה כְּסִיף חֲקָאָהּ: תהלים לב א

הגהות הב"ח

(א) גמ' לצד צנייה מעיקרא ומתמק:

הגהות הגר"א

[א] גמ' כסין גדול תחלת. ניב וסוף:

מוסף תוספות

- ^א. ובתוס' רי"ש כתב, וא"ת השתחוואה נמי הא כתיב אפים ארץ בשתחו לו, ואומר רבינו יעקב דקים ליה וכו', ב. ובתוס' רי"ש הוסיף, והיינו באבות כדאמרינן הכא.

רב ניסים גאון

אמר ר' חייא בריה דרב הונא חזינא לאביי ורבא דבי נפלי על אפיהו מצלו אצלו.י. איתא במס' מגילה בפ' הקורא את המגילה עומד וישב (דף כב) רב אקיש' (לביה) [לכבל]

בתענית צבור נפל כולי עלמא על אפייהו רב לא נפל מאי טעמא רצפה של אבנים היתה ומשום אבן משכית אית דאמר דמשום האי טעמא הוו אביי ורבא מצלו אצלו.י. במס' ע"ז בגמ' דבני מערבא בפ' ר' ישמעאל (הלכה א) אמרו עליה אי אתה משתחוה אבל אתה משתחוה על אבני בית המקדש רב מפקד לדבי רב אחא ר' אמי מפקד לאנשי ביתיה כז תהוין נפקין לתעניתא לא תהוין רבעין כאורחון ר' יונה רבע על סיטריה ר' אחא רבע על סיטריה: אמר רב (ששת) [כהנא] חציף עלאי מאן דמפרש חטאיה שנא' (ותהלים לב) אשרי נשוי פשע כסוי חטאה. אית בפרק יום הכפורים (דף טו) רב רמי כתיב אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וכתב (משלי כח) מכסה פשעיו לא יציליה לא קשיא כאן בחטא מפורסם רב זוטרא בר טוביה אמר לא קשיא כאן בעבירות שבין אדם לחבירו כאן בעבירות שבין אדם למקום: